

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ**  
**УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

**РЕФЕРАТ**

**кваліфікаційної роботи**

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за магістерською програмою професійного спрямування:

«Державні та муніципальні фінанси»

на тему: «Фінансова безпека домогосподарств в Україні: стан та шляхи  
забезпечення»

**Виконавець:**

студентка факультету фінансів та  
банківської справи

Ангелоглу Наталя Олегівна

---

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

**Науковий керівник:**

к.е.н., доцент

---

(науковий ступінь, вчене звання)

Коцюрубенко Ганна Миколаївна

---

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

**Одеса 2020**

**Актуальність теми.** Проблема забезпечення економічної безпеки, різновидом якої є фінансова безпека, що передбачає збереження і зміцнення цілісності та стійкості розвитку українського суспільства, модернізацію економічного устрою і активізацію діяльності основних суб'єктів економіки продовжує зберігати свою важливість в економічній теорії та практиці. Особливо гостре значення вона набуває для економічних систем, що діють в транзитивний період, що характерно і для економіки України.

У транзитивній економіці від суб'єктів потрібна мобілізація всього потенціалу, чим більше можливостей для розвитку, тим вище рівень стійкості. Одним із значущих суб'єктів економічної системи є домогосподарство. У порівнянні з іншими господарськими одиницями домогосподарства володіють найбільшою стійкістю, так як в них передбачається наявність тісних взаємозв'язків суб'єктів не тільки за економічними інтересами, а й, можливо, за ступеню споріднення. Стійкість розвитку домогосподарств, що забезпечує економічну безпеку складається завдяки їх всебічній участі у трудовій виробничій та економічній діяльності, можливості перерозподіляти і оптимізувати накопичення, використовувати різні типи споживчої поведінки, а також можливості постачати економіку ресурсами і здійснювати соціальну взаємодію. Захист фінансових інтересів домогосподарств є основою сталого розвитку та процвітання держави в ринкових умовах господарювання. Це вимагає створення дієвого та ефективного механізму забезпечення їх фінансової безпеки, спрямованого на своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Однією з найбільш важливих складових економічної безпеки домогосподарств є фінансова безпека. Забезпечення фінансової безпеки домашніх господарств має велике значення, так як багато в чому обумовлює формування безпеки економічної системи в цілому. Але, при цьому до цих пір недостатньо враховуються потенційні можливості домогосподарств в сучасній практиці економічного планування, прогнозування та оцінки безпеки суспільства в умовах транзитивної економіки. В Україні існує велика

кількість проблем з приводу належного забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, серед яких зниження реальної заробітної плати внаслідок інфляції, недосконалість системи пенсійного забезпечення, відсутність привабливих умов інвестування коштів домогосподарств, безробіття тощо. Таким чином питання удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств постає все більш гостро, особливо внаслідок структурних зрушень у вітчизняній економіці впродовж останніх років.

**Метою роботи** є дослідження теоретичних засад та розробці практичних рекомендації щодо забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- з'ясувати сутність та роль домогосподарств у складі суб'єктів фінансових відносин;
- дослідити фінансову безпеку домогосподарств як економічну категорію;
- визначити чинники, що впливають на фінансову безпеку домогосподарств;
- проаналізувати методик оцінки фінансової безпеки домогосподарств;
- дослідити динаміку показників фінансової безпеки домогосподарств України;
- здійснити інтегральну оцінку фінансової безпеки домогосподарств України;
- проаналізувати факторів впливу на фінансову безпеку домогосподарств України;
- розробити стратегію формування фінансової безпеки домогосподарств України;
- визначити напрями удосконалення інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств;
- розглянути напрями підвищення ефективності формування доходів

та здійснення витрат домогосподарств України.

**Об'єктом дослідження** в роботі є процеси забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

**Методи дослідження.** В процесі дослідження було використано систему методів, направлену на досягнення поставленої мети та завдань. Зокрема в процесі з'ясування сутності та ролі домогосподарств у складі суб'єктів фінансових відносин, дослідження фінансової безпеки домогосподарств як економічної категорії використовувалися методи аналізу та синтезу; при з'ясуванні чинників, що впливають на фінансову безпеку домогосподарств використано методи індукції та дедукції; дослідження методики оцінки фінансової безпеки домогосподарств здійснювалося на підставі порівняльного та формально-логічного методів; в процесі дослідження динаміки показників фінансової безпеки домогосподарств України, інтегральної оцінки фінансової безпеки домогосподарств України використано методи горизонтального та вертикального аналізу, коефіцієнтний метод; аналіз факторів впливу на фінансову безпеку домогосподарств України здійснено за допомогою кореляційно-регресійного аналізу; стратегія формування фінансової безпеки домогосподарств України розроблялася за допомогою системно-структурного методу; напрями удосконалення інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств визначалися за допомогою прогностичного та іншого методів.

**Інформаційна база дослідження:** Закон України, наукові статті, навчальні посібники, публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, Інтернет-ресурси, наукові праці, дані державної служби статистики України, монографії, звіти Пенсійного фонду України, матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.

**Публікації.** Результати дослідження, що були проведені в магістерській роботі, викладені у науковій статті: «Фінансова безпека домогосподарств в умовах ринкової економіки», яка опублікована у

студентському збірнику кафедри фінансів.

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 79 найменувань і 3-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок. Основний зміст викладено на 98 сторінках.

У першому розділі «Теоретичні засади фінансової безпеки домогосподарств» розглядається фінансова безпека домогосподарств як економічна категорія та досліджуються чинники, які на неї впливають.

У другому розділі «Дослідження стану фінансової безпеки домогосподарств України» проведено аналіз факторів впливу на рівень забезпечення домогосподарств фінансовими ресурсами. Висвітлено методики різних авторів для оцінки категорії «фінансової безпеки» домогосподарств. Наведена динаміка показників фінансової безпеки домогосподарств України та її інтегральна оцінка.

У третьому розділі подано інформацію про шляхи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств та напрями підвищення ефективності формування доходів та здійснення витрат домогосподарствами України.

## **ВИСНОВКИ**

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. У сучасній фінансово-економічній літературі домогосподарство часто ототожнюють із близькими за змістом економічними одиницями – сім'я, сімейне господарство, індивід. Проте, такий підхід не завжди є продуктивним. Головні ознаки домогосподарства – спільне (повне або часткове) використання бюджету його членами, постійне спільне їх проживання та харчування. Ця одиниця може складатися із однієї особи і саме цим вона в економічному аналізі принципово відрізняється від сім'ї. Сімейне господарство здебільшого є невід'ємною функцією як сім'ї, так і домогосподарства. Поняття особа (індивід) застосовуємо як синонім домогосподарства тоді,

коли, по-перше, йдеться про домогосподарство у складі однієї особи; по-друге, домогосподарство розглядають як абстрактну одиницю економічного аналізу. Домашні господарства на сучасному етапі виступають одним з важливих суб'єктів економічної діяльності, від результатів якої залежить не тільки добробут окремої господарської одиниці, а й усього населення країни.

2. Фінансова безпека домогосподарств може визначатися по різному. Сутність переважної більшості визначень зводиться до того, що під фінансовою безпекою розуміється підтримання фінансового стану домогосподарства як відкритої системи, що піддається впливу внутрішніх та зовнішніх чинників в процесі його функціонування. Метою досягнення належного рівня фінансової безпеки є забезпечення сталого розвитку, захисту від впливу кризових явищ, досягнення інвестиційної привабливості. До функцій фінансової безпеки слід віднести прогностичну та управлінську. Складовими фінансової безпеки вважаємо обґрунтування, пошук, раціональне використання фінансових ресурсів; прогнозування та планування витрат; ефективне управління домашнім бюджетом; ухвалення оптимальних і раціональних рішень у фінансових питаннях; оцінювання ефективності здійснюваних витрат.

3. Фінансова безпека домогосподарств залежить від численних, часто різноспрямованих, чинників природного, демографічного, політичного, економічного, соціального інституційного, організаційного характеру, внутрішні та зовнішні, об'єктивні та суб'єктивні, прогнозовані та не прогнозовані, довготривалі та короткочасні. Головна мета досягнення фінансової безпеки домогосподарств – ідентифікувати ці чинники та запровадити комплекс заходів, направлений на їх попередження, зменшення міри негативного впливу.

4. На сьогодні відсутня усталена методика оцінки фінансової безпеки домогосподарств. Вченими пропонуються різні методи оцінки, різні системи показників та підходи до визначення інтегральних показників. Серед проаналізованих підходів найбільш доцільним є методика, запропонована

М.С. Зварич. Водночас окремі показники з цієї методики досить складно розрахувати, тому в розрахунках пропонуємо використати адаптовану методику оцінки фінансової безпеки домогосподарств, яка буде включати наступні показники в розрахунку на 1 домогосподарство України: ВВП, доходи пенсійного фонду, дохід, чисельність економічно активного Населення, рівень забезпеченості домогосподарств житлом, рівень забезпеченості домогосподарств автомобілями, обсяги депозитів та заощадження в іноземній валюті, а також такі показники, як рівень зайнятості, рівень безробіття, індекс людського розвитку ООН та індекс освіти. Окрім того, методика передбачає розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки та розрахунок впливу факторів на фінансову безпеку.

5. Динаміка переважної більшості показників фінансової безпеки домогосподарств України свідчить про їх зростання. Водночас існують чинники, які негативно вплинули майже на всі показники фінансової безпеки – зокрема це ситуація на Сході України та втрата Кримського півострова. Домогосподарства були змушені враховувати цю ситуацію, що негативно вплинуло на їх фінансову безпеку.

6. Проведені розрахунки агрегованого показника фінансової безпеки домогосподарств засвідчили, що він був різним на протязі 2010-2019 рр. В період з 2010 по 2013 р. показник безпеки активно зростав. В період з 2014 по 2015 р. він скоротився, що було обумовлено ситуацією на Сході України та в Криму. В період з 2015 по 2019 р. спостерігається активне зростання цього показника. Але з 2019 р. в економіці України підвищилися ризики, що ставить під сумнів можливість подальшого зростання агрегованого показника фінансової безпеки домогосподарств.

7. З розробленої кореляційно-регресійної моделі генерування агрегованого показника фінансової безпеки домогосподарств видно, що її застосування дозволить звернути значну увагу на виділені у ній чинники, та дасть змогу їх враховувати при підвищенні фінансової безпеки.

8. Враховуючи роль домогосподарств в сучасній економіці

невиправданим видається відсутність згадки про цих економічних суб'єктів в нормативно-правових актах, які визначають стратегію національної безпеки України та соціально-економічного розвитку. На цій підставі пропонуємо на національному рівні розробити Стратегію формування фінансової безпеки домогосподарств України. Структурно вона має складатися з двох частин – Загальної та Базової. В загальній частині необхідно приділити увагу напрямам покращення людського капіталу (демографічній політиці, розвитку охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, освіти, культури і засобів масової інформації, ринку праці, підвищенню доступності житла, розвитку соціальних інститутів і соціальна політика, молодіжній політиці, пенсійній системі. В Базовій частині Стратегії необхідно зробити акцент на базових концепціях стратегічного забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Подібну стратегію необхідно прийняти і на регіональному рівні. На локальному рівні вважаємо за необхідне забезпечити методологічні розробки для домогосподарств про необхідність обрання відповідної стратегії домогосподарства в залежності від умов та цілей: стратегію розвитку, стратегію накопичення, стратегію інвестування чи стратегію стабілізації.

9. Удосконалення інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств слід здійснювати за двома напрямками: внутрішнім та зовнішнім. Головним інструментарієм внутрішнього характеру має стати запровадження широкого кола можливостей для підвищення фінансової грамотності домогосподарств – від запровадження факультативів у загальноосвітню школу до спеціальних курсів у вищих навчальних закладах, а також проведення курсів, семінарів, практикумів тощо. До цього процесу мають залучитися і консалтингові фірми. Далі необхідно удосконалити фінансову діяльність домогосподарств за трьома напрямками: інформаційне забезпечення, інтелектуальне забезпечення та реальна діяльність. Лише після цього можна вести мову про використання внутрішнього інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств (фінансову планування, прогнозування, організація фінансової діяльності та фінансове регулювання,



економія витрат, її регулювання, контроль). Зовнішній інструментарій забезпечення фінансової безпеки має стосуватися державного регулювання, нагляду та контролю. Особливо важливим для удосконалення є державне регулювання – яке стосується, в першу чергу, соціальної політики. Для цього необхідно створити Кодекс соціального забезпечення, що включає наскрізну, прозору і послідовну систему гарантій і правил, розширити можливості застосування соціального страхування для домогосподарств, унормувати безоплатні виплати, соціальні програми по усуненню бідності.

10. Підвищення ефективності формування доходів та здійснення витрат домогосподарств є нагальною потребою для України. Вважаємо, що зростання обсягів і покращенням структури доходів домогосподарств можна досягти за рахунок перегляду принципів і механізмів розподілу доходів домогосподарств через переорієнтування системи оподаткування в напрямку перерозподілу доходів від найбільш забезпечених до бідних верств населення, пом'якшення навантаження на середні групи; здійснення поетапного підвищення стандартів оплати праці; реформування системи розподілу міжбюджетних трансфертів; підвищення ефективності системи державної соціальної підтримки; стимулювання процесів розробки і впровадження інновацій. Реалізація комплексу заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів домогосподарств, зокрема таких як підвищення рівня фінансової освіченості населення, вирівнювання структурних диспропорцій у доходах, зниження розриву у рівні доходів різних верств, активізація інвестиційної функції домогосподарств створить передумови для залучення домогосподарств до економічного кругообігу.

## **АНОТАЦІЯ**

**Ангелоглу Н.О., «Фінансова безпека домогосподарств в Україні: стан та шляхи забезпечення»,**

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра  
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»  
за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»,  
Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження в роботі є процеси забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. У роботі розглядаються теоретичні аспекти фінансової безпеки домогосподарств, як економічної категорії, сутність та роль домогосподарств у складі суб'єктів фінансових відносин. Проаналізовано фактори впливу на фінансову безпеку домогосподарств України, динаміку показників фінансової безпеки. Проведено інтегральну оцінку фінансової безпеки відчизняних домогосподарств. Запропоновано стратегію формування фінансової безпеки домогосподарств України та окреслено напрями підвищення ефективності формування доходів та здійснення витрат домогосподарств.

Ключові слова: Фінансова безпека, домогосподарство, економічні відносини, фінансова стратегія.

## **ANNOTATION**

**Angyeloglu N.O. « Financial security of households in Ukraine state and ways of ensuring»,**

thesis for Master degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance»

under the program « State and municipal finances»,

Odessa National Economic University

Odessa, 2020

Thesis consists of three chapters. Object of study is the processes of ensuring the financial security of households. Diploma thesis deals of theoretical aspects of financial security of households as an economic category, the nature and role of households in the subjects of financial relations. Factors influencing the financial security of Ukrainian households, the dynamics of financial security indicators are analyzed. An integrated assessment of financial security of domestic households was conducted.

The strategy of formation of financial security of households of Ukraine and separately directions of increase of efficiency of formation of incomes and realization of expenses of households are offered.

Keywords: Financial security, household, economic relations, financial strategy.